

05
A
1134

48

1760

Σω Θεῷ.
EX CHRONOLOGICIS
De
Mensibus,
Disputabunt
PRÆSES
M. JOACHIMUS BÜGGE,
Brandenburgensis,
&
RESPONDENS
JOHANNES CASPAR BUREHEIMES,
Creilshemio-Francus,
VI. Id. Decembris, In Auditorio Minoris,
Horis matutinis.
WITTEBERGÆ,
Typis MICHAELIS WENDT.
Anno M DC LX.

OS A 1134

Præloquium.

Um inter disciplinas Mathematicas, non ultima sit, si utilitatem estimanda, ipsa Chronologia, facile nos capi, duciq; permisimus, ut ex ipsius ambitu patentissimo, quan- dam, nobilissimā nempe illam mensum eligeremus materiā, quam publicā percontationi atq; examini, CUM BONO DEO, exponeremus, Cujus tantæ rei molem excipere, vix ac ne vix quidem auderemus, si nostra sententia, ac non acutissimi hominum judicij mens repetenda atq; exponenda esset, quos nimirum eandem hanc materiā pertractantes vel legimus, vel antehac audivimus. Ita non equè ingenio, atq; memoriā a recordatione opus est, ut quæ à præstan- tissimis viris, excogitata subtiliter, & dicta graviter accepimus, cùm sin- guli diversas vel easdem, sed probabiles causas afferrent, dum formam sui quisq; & animi & ingenij redderet, iisdem nunc rationibus persequamur, servato ordine disputationis. Quod ipsum ut successu fiat felicissimo, ô JOVA JUVA! Sit itaq; hic

THESES.

I. Ut operosè hic in ipsius nominis derivationem seu Etymologiam inquiramus, vix videtur operæ pretium, lubet interim duas hīc opiniones imprimis adducere. Primam quidem ipsius Ciceronis, qui I. 2. de Nat. Deor. mensēm quasi mensum dierum numerum dici putat; Alteram verò Macrob. qui mensis vocabulum à Græco μήν quod Lunam significat, deducit, quod nimirum ad Lunæ cursum plurimæ gen- tes suos menses formare solitæ fuerint. Cum hoc Macrob. ferè conve- nire videntur, qui idem à μήν, quod mensem notat, derivant. Nobis, quam sententiam sequaris, perindè est. A Græcis tamen cum acce- print Latini Astronomiam, & quæ ab hāc dependet, temporis in men- ses distinctionem, posterior sententia, veritati magis litare videtur.

II. Cæterūm non id agimus in præsenti, ut omnes omnium popu- lorum, diversissimas sanè, consuetudines, in ordinandis, disponen- disq; mensibus observatas colligamus, adeoq; mensum Judaicorum, Ægyptiacorum, Chaldaicorum, Persicorum, Macedonicorum &c. rationem multis exponamus, cùm id nos præstare posse, haud facile cuiquam polliceri queamus, imò parvus hīc pagellarum numerus ea omnia non caperet. Animus tantūm est, generaliores quasdam men- sium divisiones adducere, (unde reliqua dijudicari possunt) non neglegatis

neglectis interim, quarundam gentium institutis, cum absq; ullâ illorum mentione, rem omnem persequi vix possimus.

III. Et ne circa præliminaria prolixî simus, cum iis inhærere, supervacaneum omnino nobis videatur, ad ipsam rem rectâ nos conferemq; finimus itaq; mensem cum *Excell. Dn. Lic. Strauchio*, ex ipsius *Brev. Chron. l. 1. c. 5. pr. 1.* Certum temporis spatum, quo annum communiter in XII. interdum etiam XIII. partes dividere solemus.

IV. *Conceptum mensis* hîc habemus duplîcem, *Contrahibilem* nempe & *Contrahentem*. *Contrahibilem* rectè exprimimus, dum dicimus, eum esse certum temporis spatum, hoc enim est & latius definito, & simul de ipsius essentiâ. *Prius* patet, eodem enim jure ipsos dies, ipsas vêgilias, annos &c. certa temporis spatia aliquis dixerit, quo menses; Dies verò & vigilias quis menses appellaverit? Sed nec annus, retentâ usitatissimâ illâ vocis anni significatione, mensis nomine venire poterit. *Posterior* etiam in aprico est, neq; etiam mensis sibi propriam in Chronologiâ sedem vendicare posset, nisi de tempore participaret, ad tempus enim quatenus illud quantum, Chronologicisq; characte-ribus insignitum omnia in Chronologiâ debent revocari. *Spatium au- tem temporis* hîc nec præcisè minus, quale quidem Scrupula, imò etiam ipsæ queunt horæ vocari: neq; etiâ majus præcisè, quale annus, ævum, &c. Sed medium quasi, quod tamen, ad annum habitu respectu, pro- prius ad majora, quâm ad minora accedat, illisq; rectius, quâm his annumerari possit, intellectum volumus.

V. *Conceptum contrahentem* exhibent sequentia verba, quandò nimirum dicimus, ejusmodi temporis spatio, nos annum communiter in XII. interdum etiam XIII. partes dividere. Peculiare hoc mensi, nec ulli alias commune esse putamus. Licet enim hora, licet etiam vigilia, dies, annus, &c. temporis spatia rectè dicantur, non tamen affirmari poterit, quod in XII. vel XIII. partes iis ipsis annus dividatur: Quandoquidē *Hora* communiter vigesima quarta diei pars dicatur; *Vigilie* autem etiâ certæ diei partes sint, quæ cùm apud diversos populos diversæ extiterint, brevitatis studiosi, nihil certi, hâc de re, hâc vice profere- mus. *Dies* porrò non duodecima, sed præter propter 365. anni pars audit ut plurimum. *Annum* autem, partem anni XII. nullus tam ab- surdus erit, ut appellet. Idem esto judicium de maioribus temporis spatiis, ævo, lustro, seculo, &c.

VI. Partes verò hoc loco non intelligimus æquales semper, cum summa earum inæqualitas passim reperiatur, ut paulò pòst constabit pleniùs. Quod verò impræsentiarum tantùm XII. ac XIII. talium partium faciamus mentionem, non immeritò alicui mirum videri potest, dum etiam aut in plures, aut in pauciores partes per menses annus antiquitùs divisus legitur.

VII. Verùm quod hoc ipsum attinet, in antecessum monemus, nos definitionem nostram pro universali & accuratâ minimè venditare, talement enim quis sibi polliceri posset de mense, generalitatem nominis perpendens? à potiori itaq;, atq; usitatori, tantùm apud eos populos, quibus motûs astrorum leges ignotæ non fuerunt, atq; adeò descriptionis nomine, eandem insignimus.

VIII. Cæterùm minimè sumus in eâ sententiâ, annum omnes gentes in tot partes dividere solitas esse, illud n. omnino cum recensione historicorum pugnat. Sanè Polyd. Vergil. l. 2. de rer. Inventorib. c. 4. hæc habet: Archades, ut Plutarchus in vita Nume & Macrobius in primo Sat. meminerunt, tribus duntaxat mensibus annum suum explicabant. Chares & Archanares sex. Ægypti primis temporibus, teste Solino, quatuor; sed anteà, ut Censorino placet, duobus tantùm &c. Et Scaliger, Vir ille incomparabilis, l. 1. de emend. temp. p. 10. de Mexicanis affirmare audet, eoru annum mensibus XVIII. absolvi, quos menses dicit esse *sinocanum* 365, quod ipsum repetit, l. 3. p. 225. his verbis: *Annus Mexicanorum, & totius illius magnæ Perusianæ continentis 365. diebus constat, & in duodeviginti menses tribuitur. Mensis v. cenis diebus explicatur. Ita fiunt 360. dies. In fine adjiciuntur è παγώδων, vitulationibus & publicæ latuæ dicatae. &c.*

IX. De mensibus quoq; Romuleis, seu in anno veterum Romanorum usitatis, non facilè concederimus, iis annum in XII partes divisum fuisse. Licet enim magius ille Scaliger l. c. l. 2. p. 172. hoc affirmet, ac probare etiam nitatur, M. tamen Varro, Livius, & alii, annum ante ordinationem Pompilianam decimestrem fuisse, prodiderunt, quin & ipse Ovid. l. 1. Fast. canit:

*Tempora digereret, cum Conditor Urbis in anno] Scilicet arma magis, quā sidera Romule nōras,
Constituit menses quinq[ue] bis esse suo. curaq[ue] finitimos & sinceros major erat. &c.*

Et paulò pòst etiam nomina quorundam mensium addit:

*Martis erat primus mensis Veneris q[ui] secundus, Tertius à senibus juvenū de nomine quartus,
Hec generis princeps, ipsius ille pater, que sequitur, numero turba notata sua.*

Et l. 3. Fast. hæc habet:

Ergo

Ergo animi indociles, & adhuc ratione carētes, | Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus
Mensibus egerunt lustra minora dece m... | Seu quia bis quino fœmina mense p̄erit,
Annus erat, decimū eum luna receperat orbē, | Seu quod ad usq; decē, numero crescēte venitur,
Hic numerus magno tunc in honore fuit. | Principium spatiis sumitur inde nobis. &c.

X. Mirabilis certè suis videtur, hujus anni Romulei forma, quippe
quæ nec ad Lunæ, nec ad Solis cursum satis accommodata fuit. Quod
verò ad ordinem mensium, ille, ut vel ex ipso Ovidii loco apposito
patet, talis fuit: Martius Dier. XXXI. Aprilis XXX. Majus XXXI.
Junius XXX. Quintilis XXXI. Sextilis XXX. September XXX.
October XXXI. November XXX. December XXX. Obtinuit
autem hic numerus mensium per 38. annos præter propter, usq; dum
Romulus imperio pariter & vitâ excideret, eumq; Numa Pompilius ex-
cipiet, Corrector Calendarii Romulei. Addidit ille Januarium &
Februarium, unde iterum, l. i. Ovid. Fast.

At Numa nec Janum, nec abitas præterit umbras,
Mensibus antiquis addidit ille duos.

Postea sive id Numa Pompilius inventum fuerit, quod Plutarch. in Numa
tradit, dum scribit: Νύμας ἐπίγαγε παρ' ὀνταῖσιν οὐδὲ φεβεραῖον
μῆνα τὸν εὐθόλιον, τὸν Ποντιῶν ΜΕΡΚΕΔΙΝΟΝ καλέσμενον, εἰκοσι καὶ
δυοῖν ημερῶν ὄντα. (Quem verò mensem hic MERKEΔINON, hunc in
vitâ Cæsaris vocat Megindovior. Dicunt autem ita putatur, à Dea MER-
KEDONA, quæ præterat mercedibus & pensionibus solvendis) sive se-
quioris ævi, altero quoq; anno mensem quendam intercalârunt Ro-
mani. Verùm ab Intercalatorum temporibus, fasti Latinorum adeò
sunt turbati, vitio Pontificum, per intercalandi licentiam, ut neq;
mensium feriæ æstati, neq; vindemiartum autumno competerent. In-
tricata illa atq; confusa temporum computatio facile adduxit Iulium
Cæsarem, ut de novâ anni formâ cogitaret, fastosq; corrigeret. Con-
vocatis itaq; Mathematicis, quorum princeps fuit Sosygenes, hanc in
se curam suscepit: Rem omnem modò laudatus Ovid. l. 3. Fast. ele-
ganter sequentibus complexus est distichis:

Primus olibiferis Romam deductus ab arbis | Promissumq; sibi soluit prænoscere cælum :
Pompilius, menses sensit abesse duos. | Nec Deus ignotas hospes inire domos.
Sive hoc à Samio doctus, qui posse renasci | Ille moras solis, quibus in sua regna rediret,
Nos putat; Egeria sive monente suâ. | Traditur exactis disposuisse notis.
Sed tamen errabunt etiā nunc tempora; donec | Is decies senos, tercentum & quinq; diebus
Cæsaris, ut multis, hac quoq; cura fuit. | Junxit, & è pleno tempora quinta die.
Non hac ille Deus, tantæq; propaginis autor | Hic anni modus est. In lustrum accedere debet,
Credidit officiis esse minora suis. | Quæ consummatur partibus, una dies.
Cæsaris etiam acta circa hanc rem sigillatim nobis C. Suet. Tranq. in viiā

ejus c. 40. exponit, dum ait: *Annum (Julius Cæsar) ad cursum Solis accommodavit, ut trecentorum sexaginta quinqu dierum esset, & intercalario mense sublato, unus dies quarto quodqu anno intercalaretur. Quò autem magis in posterum ex Kalendis Januariis nobis temporum ratio congrueret, inter Novembrem ac Decembrem mensem interjecit (De anno confusionis, quem vocant loquitur) duos alios, fuitqu is annus, quo hæc constituebantur XV. mensium, cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum inciderat.*

XI. Licet autem uti ex dictis patet, non ab omnibus populis annus cōmuniter in XII. interdum etiā XIII. menses divisus sit, sed nunc in plures, nunc in pauciores, neminem tamen nos reprehensurum speramus, quod præcisè XII. & XIII partium fecerimus mentionem. Cum enim illi ipsi menses, partim dudum exoleverint, partim verò eorum forma non satis constet nobis, partimque; planè non ad luminarium motū computati videantur, à potiori atque usitatori denominationem petendam esse duximus. Etenim certum est, ut plurimum talem divisionem obtinuisse, neque ea cum *Pompilio* demum nata est, sed vel antiquissimis temporibus observata fuit. Patet id ex *Ebræorum* exemplo, ut ut n. de iisdem *Diodor. Siculus* narret, lib. I. *Biblioth.* quod tamdiu annos suos secundum Solis motus egerint, quamdiu inter *Ægyptiacos* degerint, dubium tamen non est, dummodù unquam Solari mense usi sunt *Hebræi*, quin, aliam Chronologicam methodum divinitus edocti eandemque; exactissimam, priorem illam rejecerint. Patet etiā ex *Sacris Scripturis*, eos, ejusmodi annorum dispositionem, quā menses, mensiumque; dies, sacri imprimis, secundum Lunæ motū ordinarentur, amplexos fuisse. Cūm verò annus Lunaris tantum sit 354. dierum, sequitur certè, illos ipsos, ut easdē tempestates mensium retinerent, crebrius intercalasse, ac istum XI. dierū defectum, quo scilicet annus Lunaris à Solari deficiat, integri mensis additione convenienter compensasse. *Conf. Scal. de emend. temp. Lib. 2. p. 105.* Nec Soli *Ebræi*, sed & alii populi ejusmodi ferè fuere usi Calendario, quorum gratia brevitatis ergo nullam hīc loci facimus mentionem.

XII. Sed hæc omnia majorem in sequentibus nanciscuntur lucem, eorum itaque; explicatione prolixiori jam supersedemus, & conferimus nos ad distinctas quasi mensium species. Quemadmodum ergo anni duplices, *Civiles* nempe & *Astronomici* cōmuniter dicuntur, ita etiam ipsi menses duplices nobis sunt; & uti annorum *Astronomicorum* quantitas ab ipso astrorum motu determinatur, ita etiam mensium *Astronomicorum* (de *civilibus* enim paulò post agemus,) quantitas ab hoc corporū cœlestiū, non omnium quidem, sed Solis & Lunæ tantum, motu dependet, ut proinde mensis *Astronomicus* nihil aliud sit, quam certum quoddam temporis spatium, à luminariū motu determinatum, quo annum aut in XII. aut in XIII. partes dividere solemus.

XIII. Cumque; in ordinandis mensibus æquè ad Solē, quam ad Lunam hīc respiciamus, non inconvenienter mensem subdividimus in *Lunarem* & *Solarem*, quos inter ille maxime variat, cūm pro diverso computandi modo, diversâ etiā quantitate gaudeat. Computatur autem *hēl* ad revolutionem Lunæ in proprio orbe, diciturque; *Periodicus* seu *peragrationis*, *hēl* à *Synodo* in *Synodum*, & vocatur *Synodicus* seu *conjunctionis*, *hēl* ab apparente Lunâ post hanc *Synodum*, usque; ad apparentiam post alteram *Synodum*, appellaturque; *illuminationis* seu *apparitionis*.

XXIV. *Periodicus* dicitur, quod ipsam Lunæ periodum respiciat, quam tunc absolvisse

solvisse Luna dicitur, quando ad idem punctum, à quo digressa erat, in orbitā suā rediit. Ponamus enim Lunā nunc esse in principio Arietis, quando ad hoc punctum reversa erit, suam periodum eam absolvisse dicemus. Nam quamvis Luna latitudine non careat, adeoq; jam versus Septentrionē, jam verò versus meridiem moveatur, secus arq; Sol, qui perpetuò in regiâ suâ viâ, in Eclipticâ, incedit, à quâ nunquam deflectit, illud ipsum tamen non vetat, quo minus hanc orbitam in ipso globo nobis imaginemur, refertur enim hîc Lunæ motus, uti quoq; reliquerum Planetarum ad ipsam Eclipticam. Ut proindè mensis hîc rectè finiatur: spatiū temporis quo Luna integrum orbem suum absolvit, redeundo ad idem punctum, à quo paulò ante a digressa erat. Terminus à quo licet à termino ad quem ratione differat, re tamen prorsus idem est. Estq; quodvis Eclipticæ punctum.

XV. Quod ad quantitatem hujus mensis, de cù definire Chronologi munus non est, præsupponi autem illa debet ex Astronomiâ, cui hæc nostra disciplina subalteratur, conclusiones enim illius pro principiis adsumit. Cæterum cùm motus Lunæ, ad quem quantitatem hujus mensis definiri diximus, Astronomis duplex sit, medius nempe & æqualis; & verus seu inæqualis, qui & apparet dicitur, & quidē propterea, quod nobis ē terrâ ipsum observantibus, reverâ inæqualis videatur; etiam menses ad diversum computati motum, diversi erunt, & proindè, qui ad motum medium, Medij, qui verò ad verum numerabuntur, Veri dicentur. Investigârunt autem Astronomi, per calculum accuratissimum, mensem hunc Lunarem Periodicum esse D. 27. H. 7. 43 I. 7 II. Verus autem Lunæ motus cum sit inæqualis, etiam mensis Lunæ Periodicus verus inæqualis est, adeoq; nihil certi de ipsius quantitate hîc licet determinare, sed Astronomorum consulendi erunt calculi.

XVI. Synodicum mensem dici putamus, à luminarium Synodo, id est Novilunio ratio ex definitione patescit, est n. Synodicus mensis spatiū temporis interceptum inter duas proximas luminarium Conjunctiones. Ex quo apparet etiā, quod in determinandâ ipsius quantitate, non ad solam Lunam, quod in priori obtinebat, sed & ad ipsum Solem respici debeat, illud enim terminus à quo & ad quem, qui sunt Solis & Lunæ conjunctiones evincunt. Hinc sequitur, Synodicum mensem majorem semper esse Periodico, non enim absolutâ suâ periodo, Luna Solem in eo offendit puncto, in quo eum reliquerat, quippe qui integro ferè signo, eo temporis spatio, quo Luna suam peragravit periodum, versus ortum progressus est, ideoq; ut ipsum denuò adsequatur, certum temporis spatiū, ad complendum mensem Synodicum, præter cursum Periodicum, requiritur, uti hæc res exemplo manifestissima evadit: Conjugantur n. Luna cum Sole in principio Arietis absolutis D 27. H. 7. 43 I. 7 II. motu nempe medio, ad hoc punctum Luna redibit. Solem verò non offendet, quippe qui eo temporis spatio ferè ad Taurū proreptavit. Ut itaq; Soli Luna conjungi possit, requiritur, ut illud quoq; spatiū cœli absolvat, quod Sol mensis periodici decursu post se reliquit.

XVII. Quantitas Synodici mensis medij, cuius facta mentione nos contentos esse oportet, cum Chronologi verum seu apparentem propter ejus inæqualitatem, non facilè attendant, ex mente diversoriū, diversa etiā constituitur. Catalogum quasi diuersarum opinionum vid, in Ampliss. Dn. Lic. Strauch. Praeceptoris nostri multis nominibus debenerandi, Bres. Chron. p. 67. ubi licet in adductis sententiis ac hypothesibus varietas quædam deprehendatur, omnes tamen eatenus conveniunt, ut de scrupulis,
& plu-

& plurimæ quidem, de secundis tantum dissentiant. Ultra autem genuina sit, Astronomi certant, & adhuc sub judice lis est, qui tamen Tychonicam hypothesin, quam vocant, assumunt, Tychonem quoq; ut plurimum h̄c seqvuntur, uti etiam nos hāc vice ipsius sententiam eligimus. Est itaq; secundum illum, mensis hic 29. D. 12.

H. 44 I. 3 II. 9 III.

XVIII. Mensis illuminationis demum considerandus venit, finitur autem ille à quibusdam, spatiū temporis à primo conspectu Lunæ nascentis, usq; ad terminum evanescētis numeratum, ita Alsted, in Comp. Phil. Tipl. in Apsych. Et c. Excell. a. Dn. Strauch. l. c. licet hanc sententiā, quā nomen, satis bonā esse concedat, attamen ejusmodi mensem apud nullos populos unquā in usu fuisse dicit, itaq; hanc affert definitionem, ad aliquot populorum instituta quadrantem: quod nempe sit spatiū dierum & horarum &c. inter tempora primū apparentis Luna, post duas Synodos proximas interceptum. Qualis ferè mensis usum habuisse in computo Judaico tempore templi secundi, quibusdam creditur. Qualis etiam secundum Scalig. de emend. temp. l. 1. p. 9. adhuc hodiè apud Hagarenos in usu est.

XIX. Quantitas h̄ejus mensis, ut ex dictis apparet, ad phases Lunæ numeranda est, cumq; luna non semper eodē die renascatur, sed interdum citi⁹ interdū tardi⁹, cujus rei causas Astronomi varias dant, quæ apud ipsos videri possunt, haud licet eam certò definire, quippe quæ maximè variat, ac maximè inæqualis est.

XX. H̄ec de mensibus lunaribus annotare breviter placuit, restat, ut & Solarium & Cibiliū mentionem faciamus. Et Solaris quidem ab ipso Sole sic dicitur, quippe à cuius motu determinatur, & describitur, quod sit temporis spatiū, quo Sol integrum signum Zodiaci motu proprio absolvit. Itaq; cum Sol inæqualiter nobis moveri videatur, & medietatē australē multò citius, quām Septentrionalē absolvere, non possumus certi quicquam hoc loco definire, sed consulēdi erunt motuū solarium tabulae. Quod si omnino media quedam quantitas determinanda foret, semissis anni Astronomici παχυλως sic dicta, quæ ver & æstatem comprehendit & 186. D. 18. H. & 30 I. ferè absolvitur, in sexæquales partes dividi deberet, itemq; altera semissis, autumnale & hybernum exhibens tempus, quæ 178. D. 11. H. 20 I. absolvitur.

XXI. Mensis Cibilis dicitur Systema dierum, quod in usu civili obtinet, quod pro varietate populorum diversimodè ordinatur est. Sic legitimus in annis Ægyptiacorum & Græcorum omnes menses ordinariè fuisse τριακοντημέρες æqualiter. Legimus etiam, apud illos, qui tempora sua ad Lunæ cursum ordinārunt, menses fuisse alternis plenos & cabos. Cum enim in civili usu minutorum ratio haberi nequit, neglecta hoc mense, convenienter altero sunt compensanda. Ceterū licet hic mensis non sit alligatus ad luminarium motū, ad eosdem tamen veteres respexere ut plurimum. Ut plurimum inquam, non enim semper hoc factum est. Tusculanorum (verba sunt Scalig.) Quintilis habuit triginta sex. October triginta duos. Aricinorum October triginta novem &c. Sed prolixius in h̄ec inquirere, multa st, quæ prohibent, pagellarum etiam angustia, monet, ut h̄ic pedem figamus.

XXII. Coronidis ergo loco tribus tantum verbis Embolimerum mensū faciemus mentionē. Scilicet sunt ii vel naturales, vel cibiles, ambo autē ad æquationē Solis directi, illi quidem ex Solis excessu collecti, ad spatia Lunæ complenda adhibentur; Hi vero ex diebus Solis superfluis collecti fulciendo anno cavo adjiciuntur.

Sed h̄ec pluribus exsequi, nunc non licet, Sit itaq;

SOLI DEO GLORIA!

05 A 1134

ULB Halle
003 766 527

3

Vb17

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt

urn:nbn:de:gbv:3:1-639339-p0012-9

DFG

